

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 78 – περίοδος Β | Ιανουάριος/Φεβρουάριος/Μάρτιος 2010

Ημιυπαίθριοι

Ερμηνείες ενδιάμεσων χώρων

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟ
ΤΕΛΟΣ
ΚΕΜΠ. Α.Ο.
ΚΩΔ. 5166

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ - ΑΡΙΘΜ. ΑΔΕΙΑΣ 928/95 ΚΕΜΠ.Α.Ο.
ΒΡΥΣΑΚΙΟΥ 15 & ΚΛΑΔΟΥ - 105 55 ΑΘΗΝΑ

Κατασκευές του μέλλοντος

ημερίδα

Η παρουσίαση που ακολουθεί, περιλαμβάνει εισηγήσεις της ημερίδας: «Κατασκευές του μέλλοντος. Προς μια βιοκλιματική αρχιτεκτονική», που διοργάνωσε ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κορινθίας, στο πλαίσιο της συνεδρίασης του Συντονιστικού του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στο Λουτράκι

Μεσογειακοί κήποι: Η επαναφορά της χαμένης φύσης

I. Σχέση ανθρώπου φύσης

Στα γενικότερα πλαίσια διερεύνησης των σύγχρονων τάσεων σχεδιασμού και επαναπροσδιορισμού των υπαίθριων χώρων στον αστικό ιστό σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, αναλύεται η οργανική σχέση που συνδέει τα ανθρώπινα έργα με το έργο της φύσης και το πράσινο προσεγγίζεται με τη μνήμη του μεσογειακού τοπίου. Η αρμονική αλληλεπίδραση του Ανθρώπου και της Φύσης τονίζεται ιδιαίτερα στη συνθήκη του τοπίου, η οποία αναγνωρίζει νομικά το τοπίο ως αναπόσπαστο συστατικό του ανθρώπινου περιβάλλοντος, ως έκφραση της ποικιλίας της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των πολιτών και ως θεμέλιο της ταυτότητας τους. Το τοπίο από μόνο του αποτελεί προϊόν αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών και του πολιτισμού τους με το φυσικό περιβάλλον, όπου περιφερειακά χαρακτηριστικά και διεργασίες αντανακλούν φυσικά και πολιτισμικά αγαθά ή την ιστορία μια περιοχής με ιδεατό τρόπο και μερικά μετρήσιμα.

Από την αρχαιότητα, η ένωση του ανθρώπου με τη φύση έπαιξε βασικό ρόλο σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής του. Οι αρχαίοι Έλληνες προσπαθούσαν να βάλουν τους ναούς τους σε αρμονία με το περιβάλλον τους διακοσμώντας τους με φυσικά στοιχεία και αναζητώντας την κλασική γραμμή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα κορινθιακά κιονόκρανα τα οποία έχουν σχήμα κάλυκα που το κάτω μέρος περιβάλλεται από φύλλα ακάνθου σε δύο σειρές. Αντίστοιχα, η ομορφιά του τοπίου αντικατοπτρίζονταν σε όλες τις μορφές τέχνης και οι κήποι αποκτούσαν λειτουργική αλλά και αισθητική χρήση.

Στις μέρες μας, όπου σύγχρονος άνθρωπος αποζητά τρόπους για να επανασυνδεθεί με τη φύση, να περισώσει τις ελάχιστες πηγές ενέργειας και να καταλήξει στον σχεδιασμό του σε λύσεις φιλικές προς το περιβάλλον, διαφαίνεται μια έντονη τάση δημιουργίας Μεσογειακών κήπων και χρήσης ειδών ξηροφυτικών, ενδημικών της λεκάνης της Μεσογείου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεγάλη Βρετανία όπου τα τελευταία χρόνια με την αλλαγή του κλίματος χρησιμοποιεί πολλά φυτά της μεσογειακής χλωρίδας στους δημόσιους χώρους των πόλεων της.

II. Η έννοια του μεσογειακού κήπου

Ανασύροντας τις μνήμες μας, σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά ενός μεσογειακού κήπου, διαπιστώνουμε πως ο κήπος εκφράζει το τοπίο που μας περιβάλλει και συνδέεται με τη μνήμη, φαντασία και επιθυμία του ιδιοκτήτη του. Για τον λόγο αυτό, ένας από τους βασικότερους στόχους δημιουργίας ενός σύγχρονου μεσογειακού κήπου είναι η εναρμόνιση του με το φυσικό τοπίο της περιοχής και η αξιοποίηση της άνυδρης ενδημικής βλάστησης.

Τα ενδημικά φυτά της λεκάνης της Μεσογείου αποτελούν ένα από τα βασικά συστατικά ενός μεσογειακού κήπου, χαρακτη-

1

2

ριστικά των οποίων είναι το αισημένιο πράσινο της ελιάς, οι υφές στα φυλλώματα, τα μικρά άνθη με το ιδιαίτερα άρωμά τους, η ανθεκτικότητα στην ένταση, οι στρογγυλευμένοι όγκοι κ.ο.κ. Αντίστοιχα στον σχεδιασμό της φύτευσης διακρίνουμε την επανάληψη των φυτών καθώς η επιλογή τους στο παρελθόν ήταν περιορισμένη, τη μειωμένη χρωματική παλέτα, την κυριαρχία των καρποφόρων δένδρων, των αρωματικών ειδών (φωτ. 1) και των οπωροκηπευτικών. Ενώ, τα κυπαρίσσια ήταν πάντα απαραίτητα για την απόδοση της μεσογειακής αίσθησης.

Πέρα όμως από το στερεότυπο του μεσογειακού κήπου που χαρακτηρίζεται από ελιές, κυπαρίσσια, αγάβες, δενδρολίβανα, και εσπεριδοειδή, υπάρχουν πολλά ίδια μεσογειακών κήπων καθώς και διαφορετικές απόψεις απόδοσης της συγκεκριμένης έννοιας. Για τους κατοίκους της Βόρειας Ευρώπης χαρακτηριστικά συστατικά ενός μεσογειακού κήπου είναι ο ήλιος, οι ελιές, τα κυπαρίσσια, οι λεμονιές και οι πορτοκαλιές σε φυτοδοχεία. Αντίθετα για τους κατοίκους της Νότιας Ευρώπης, βασικά στοιχεία είναι το νερό, το σιντριβάνι και η σκιά μιας πέργολας.

Η επιτυχής απόδοση της έννοιας του Μεσογειακού κήπου έγκειται στον σεβασμό προς το *genius loci* του χώρου και στην αντίληψη πως οι μεσογειακοί κήποι είναι μικρά «κομμάτια» του μεσογειακού τοπίου που εναρμονίζονται με το περιβάλλον, ακολουθώντας τις γραμμές, τα χρώματα και τις υφές του. Συχνά οι μαζικές γραμμικές φυτεύσεις ξηροφυτικών ειδών μπορούν να αντικαταστήσουν μεγάλες επιφάνειες του χλοοτάπητα (φωτ. 2). Ενώ, τα καλύτερα αποτελέσματα επιτυχώ-

νονται με απλότητα (ομαδοποιημένες φυτεύσεις ενός είδους ή μερικά είδη με παρόμοια υφή, μορφή και χρώμα), με περιορισμένη παλέτα των χρωμάτων, με όγκους στρογγυλευμένους, με πολλά αρωματικά φυτά και βότανα, αντικατοπτρίζοντας το λιτό μεσογειακό τοπίο.

III. Κήποι στα ύψη: φυτεμένα δώματα

Στην προσπάθεια επαναφοράς της χαμένης φύσης, όπως αυτή προσεγγίζεται τελευταία με τη μνήμη του μεσογειακού τοπίου αλλά και εξεύρεσης λύσεων αντιμετώπισης της δραστικής μείωσης του πρασίνου στα αστικά κέντρα, η σύγχρονη τάση, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, είναι η αξιοποίηση των ανεκμετάλλευτων χώρων πάνω στα κτήρια είτε με τη μορφή φυτεμένων δωμάτων, είτε με «πράσινους» τοίχους στις όψεις των κτηρίων.

Από τα βασικότερα πλεονεκτήματα των φυτεμένων δωμάτων είναι η βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής και του κτηρίου, η ενίσχυση της θερμομόνωσης και την υγρομόνωσης του κτηρίου, η προστασία των υποκείμενων μονωτικών μεμβρανών από τις φθορές που θα προκαλούσε η έκθεσή τους στον ήλιο, στην υπεριώδη ακτινοβολία και στις μεγάλες αυξομειώσεις της θερμοκρασίας, η μείωση της ηχορύπανσης, της σκόνης και του νέφους, η δημιουργία φυσικού περιβάλλοντος για ζώα και φυτά, η λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση των κτηρίων και η διαχείριση των όμβριων υδάτων.

Για την αποτελεσματική λειτουργία ενός πράσινου δώματος απαραίτητη προϋπόθεση είναι η πολυεπίπεδη διαστρωμάτωση η οποία αποτελείται από το φυτικό υλικό, το υπόστρωμα ανάπτυξης των φυτών, το διηθητικό φύλλο, το αποστραγγιστικό στοιχείο, το υπόστρωμα συγκράτησης υγρασίας και προστασίας της μόνωσης, τη μεμβράνη ελέγχου ανάπτυξης

ριζικού συστήματος και τη στρώση υγρομόνωσης και θερμομόνωσης του κτηρίου. Ενώ από τους τρεις τύπους φυτεμένου δώματος (εντατικός, ημιεντατικός και εκτατικός), ο εκτατικός προτείνεται στα πλαίσια μιας οικολογικής προσέγγισης καθώς δύναται να συνδυαστεί με την ανακύκλωση του νερού, την αποθήκευση νερού, την ηλιακή και αιολική ενέργεια που είναι σε αφονία στο δώμα. Ο συγκεκριμένος τύπος μπορεί να συνδυαστεί και με την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων, προστατεύοντας το δώμα από την άμεση ηλιακή ακτινοβολία, μειώνοντας σημαντικά τα φορτία για δροσισμό και για θέρμανση (φωτ. 3).

Στην Ελλάδα η δημιουργία φυτεμένων δωμάτων βρίσκεται στα σπάραγα αλλά η εξέλιξη της είναι ενθαρρυντική, δηλώνοντας την επιθυμία των κατοίκων των πόλεων να επαναφέρουν τη χαμένη φύση στα «ύψη». Εν αντιθέσει με την Ελλάδα, χώρες όπως η Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, Αμερική κ.λπ., υιοθετούν με μεγάλη επιτυχία και φαντασία τον σχεδιασμό φυτεμένων δωμάτων. Ιδιαίτερα αξιόλογο το παράδειγμα δημιουργίας ενός εναέριου πάρκου σε μια υφιστάμενη αλλά εν αρχηστία σιδηροδρομική γέφυρα στη Νέα Υόρκη (*The High line Park*), το οποίο ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε το 2009 (φωτ. 4). Η κεντρική ιδέα της σύνθεσης βασίστηκε στην ομορφιά αυτού του μετα-βιομηχανικού τεχνικού έργου και στον τρόπο που η φύση εγκαταστάθηκε στον χώρο. Η βιοποικιλότητα που εμφανίστηκε στην περιοχή αποτέλεσε την πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία ξεχωριστών χωρικών ενοτήτων, με αποτέλεσμα το πάρκο να αποτελείται από ευδιάκριτες ενότητες πλακοστρωμένων και φυτεμένων περιοχών αλλά και να είναι παράδειγμα προς μίμηση επαναφοράς της χαμένης φύσης σε μεγάλης κλίμακας φυτεμένο δώμα.

Είναι στο χέρι όλων μας να επαναφέρουμε τη χαμένη φύση, δημιουργώντας κήπους που θα βοηθήσουν στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, στην ποιοτική αναβάθμιση των αστικών κέντρων και στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων.

Αικατερίνη Γκόλτσιου

αρχιτέκτων τοπίου (Ph.D, MLA), γεωπόνος (ΠΠΑ)

Βιβλιογραφία

Γούλα Μ., «Η επιστροφή στο μεσογειακό τοπίο: το τοπίο ως σύγχρονη προσέγγιση του περιβάλλοντος και της φύσης», Μανωλίδης Κ. (επιμ.), Δραίο, φριχτό κι απέριττο τοπίο, Παν. Θεσσαλίας-Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Θεσσαλονίκη 2003, σελ.15-33.

Dunnet N., Kingsbury N., *Planting Green Roofs and Living Walls*, Timber Press, Portland 2004.

Gildemeister H., *Κήποι στο φως της Μεσογείου*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2004.

Μπάουμαν Ε. Η ελληνική χλωρίδα στον μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία, Ελληνική Εταιρεία προστασίας της φύσης, Αθήνα 1993.

Υπουργείο Πολιτισμού, Ηριδανός. *Το ποτάμι της Αρχαίας Πόλης*, Ταμείο αρχαιολογικών πάρων και απαλοτριώσεων, Αθήνα 2004.

Φιλιππί Ο., *Για έναν άνυδρο κήπο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2007.

Χρήσιμες ιστοσελίδες

<http://www.egreen.gr/>

<http://www.thehighline.org/>

<http://www.zinco.de/>

